

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vass Péter

A brit költségvetési visszatérítés diplomáciai alkufolyamata

című Ph.D értekezéshez

Témavezető:

Dr. Palánkai Tibor
akadémikus, egyetemi tanár

Budapest, 2008

Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vass Péter

**A brit költségvetési visszatérítés
diplomáciai alkufolyamata**

című Ph.D értekezéshez

Témavezető:

Dr. Palánkai Tibor
akadémikus, egyetemi tanár

TARTALOMJEGYZÉK

1	KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK.....	6
2	A FELHASZNÁLT MÓDSZEREK.....	8
3	AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI, MEGÁLLAPÍTÁSOK.....	12
4	FŐBB HIVATKOZÁSOK	19
5	A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	27

Mottó:

**'I want my money back'
/Margaret Thatcher/**

**„Nincs olyan rossz és jó dolog, amit az angolok ne tennének meg, de egy angol sohasem sántikál rosszban. Mindent elvből csinál”
/George Bernard Shaw/**

1 KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK

A doktori programom megkezdését megelőzően valamennyi tanulmányomat (Külkereskedelmi Főiskola, École de Commerce et de Gestion, Budapesti Közdaságtudományi Egyetem - Nemzetközi Kapcsolatok Szak) európai tanulmányok fakultáson végeztem, mivel nagyon érdekelt Magyarország gazdasági, politikai és társadalmi struktúráit alapvetően átrajzoló integrációs folyamat.¹

A 2004-es csatlakozásunkat megelőzően a számomra leginkább érdekes - és később a magyar sajtóban is sokat tárgyalt - kérdések egyike az volt, hogy a csatlakozás során milyen feltételeket tudunk magunknak „kiharcolni”, valamint, hogy a kialakított feltételrendszer keretein belül le tudjuk-e majd hívni a számunkra megnyíló úniós forrásokat. Nettó haszonélvezők leszünk-e a csatlakozás után, vagy esetleg befizetőkké válunk átmenetileg? A kérdés leginkább abból a szempontból foglalkoztatott, hogy milyen tényezők befolyásolják egy ország esetében, hogy melyik csoportba kerül a fenti kategóriák közül (nettó haszonélvező, vagy nettó befizető) és miért pont azok.

Nagy-Britannia két szempontból tűnt a doktori kutatásom lehető legjobb alanyának:

- 1) Egyfelől a brit költségvetési visszatérítés (BBQ: British Budgetary Question) jelensége egy olyan unikális példaként áll az EU történetében, amin szemléletesen lehet elemezni, hogy egy ország rendkívül asszertív, már szinte agresszív magatartásával, de a diplomácia fehér asztalát el nem hagyva hogyan képes kivétellé válni az EK-ban, és elhagyni azt a niche-t, ahová a nemzeti sajátosságai és az EK rigid szabályrendszere „beszorította”. A nem mindennapi brit teljesítményt még különlegesebbé teszi az, hogy mindezt egy olyan tagállami közegben érte el, ahol a végeredmény alapvetően ellenkezett sok, köztük jelentős tagállam érdekével.
- 2) Másfelől pedig a Külügyminisztérium - EU Integrációs Államtitkárságán, majd a Parlament EU Integrációs Ügyek Bizottságánál szerzett 4 év EU-s munkatapasztalatot (mint köztisztviselő) követően elnyertem a Brit kormány Chievening ösztöndíját, melynek keretében a Cambridgei Egyetemen volt lehetőségem a témát mélységében is kutatni.

Mindez olyan lehetőséget jelentett, amit meggyőződésem szerint érdemes volt kihasználnom arra, hogy a hazai szakirodalomban még kevésbé feldolgozott témához olyan elemzéssel tudjak hozzájárulni, ami a hazai kutatók számára jószerivel csak közvetetten hozzáférhetők.

¹ A doktori tanulmányaimat még a csatlakozást megelőzően kezdtem meg.

A kutatás évei alatt természetesen a témával kapcsolatos események is előrehaladtak, elég csak a jelenlegi pénzügyi perspektíva (2007-2013) tárgyalássorozatára gondolni, ahol a brit elnökségnek is érdekes szerepe volt. Az eseményekkel párhuzamosan a témához kapcsolódó kutatások száma is érezhetően gyarapodott. Ezek nagyrészt² megpróbáltam mind beépíteni a disszertációmba és szintetizálni azokat.

² főleg az összegző, áttekintő műveket

2 A FELHASZNÁLT MÓDSZEREK

A **BBQ kifejezés** a jelen disszertációban elsősorban Nagy-Britannia relatív jóléte és az Európai Közösség (EK) költségvetésébe való befizetéseinek nagysága közötti aránytalanságot jelöli, másodsorban az egymást követő brit kormányok azon erőfeszítését, hogy a szigetország más tagállamokhoz képest szembeszökően nagyarányú nettó befizetésének mértékét csökkentsék.

A **BBQ alapja az Egyesült Királyság nagymértékű nettó hozzájárulásának problémája**, amely az ország által az EK költségvetésébe befizetett és az abból visszakapott összeg különbözete. Míg Nagy-Britannia a közösségi költségvetés legnagyobb nettó befizetője volt, az egy főre jutó GDP rangsorában mindössze a hetedik helyet érte el. A hozzájárulások három elemből: vámokból, mezőgazdasági lefölözésekből és áfából tevődtek össze, míg a kifizetések forrása jórészt a mezőgazdaság finanszírozását szolgáló EMOGA jelentette. A túlzott mértékű brit hozzájárulás problémája kettős. Egyfelől a szigetország bruttó hozzájárulása meghaladja a közösségi átlagot. Nagy-Britannia importált nyersanyagoktól való fokozott függőségének eredménye a vámokban befizetett nagy összegű hozzájárulás lett: a kérdéses időszakban a vámok negyedét a szigetország fizette, míg Franciaország mindössze a heted részét. Ezenfelül az ország számottevő, KAP rendszerbe tartozó mezőgazdasági importja az EMOGA alapba befizetett levonások 18,6%-ét tette ki. Végül, az EK költségvetésébe befizetett áfa 17,4%-a is Nagy-Britanniához fűződött. [Denton, 1984 p 120, 129-131] Ezzel szemben a szigetország számára a közösségi költségvetésből kiutalt összeg messze elmaradt a többi tagállamtól. Elenyésző mezőgazdasági ágazata számára az EK kiadásainak messze a legnagyobb részéből nem származtak előnyök.³ Sőt, kis költségvetési súlyukból adódóan a strukturális alapok sem jelentettek számottevő kompenzációt Nagy-Britannia számára. Mivel a nagy összegű brit nettó hozzájárulás a jelentős bruttó befizetés és a kisebb mértékű kifizetés eredménye, ami egyaránt az ország fokozottan iparosodott voltából és nyitott gazdaságából, valamint a mezőgazdasági szektor viszonylag kis súlyából következett, a 3. fejezetben a probléma okait részletesen vizsgálom.

Az **összeg nagyságrendjének ismeretében, amelyért az egymást követő brit kormányok küzdöttek**, értékelhető, hogy a BBQ érdekében befektetett idő, pénz és energia arányos volt-e a pénzügyi tét súlyával. A teljes közösségi költségvetés nem haladta meg a tagállamok közkiadásainak 2%-át és jóval a nemzeti jövedelem 1%-a alatt maradt. A Nagy-Britannia által követelt visszatérítés a szigetország költségvetésének csupán elenyésző hányadát tette ki. „A nézeteltérés tárgyát képező különbség – kb. 400 millió ecu évente – a brit védelmi költségvetéshez képest jelentéktelen.” [Jenkins, 1991, p 500]

Bár szűkebb értelemben a BBQ az 1979 és 1984 közötti éveket öleli fel, tágabb értelemben az 1969 utáni, valamint az 1982 és 2007 közötti időszak szintén lényeges a kérdés szempontjából. Ezen-

³ Az EMOGA az EK költségvetési kiadásainak 76,8%-át tette ki. in: The Community Budget, The Fact in Figures, Luxembourg, Office for Publications of the European Communities, 1988, p 33

felül az EU egyre szorosabb integrációja és küszöbön álló bővítése által a BBQ ismételt fontosságot nyer. Az Egyesült Királyságnak 24 éven keresztül sikerült megőriznie a közösségen belüli kivételes költségvetési státuszát, és az AGENDA 2000 tárgyalásai során, valamint a 2007-2013-as költségvetési alkufolyamatában is hatékonyan érvényesítette a változatlan visszatérítéssel kapcsolatos érdekeit.

A **BBQ** kérdését jellemzően Nagy-Britanniával társítják, mégis – nagyrészt az EK természetéből fakadóan – **többoldalú** probléma. **Disszertáció** **célja** többek között tehát a BBQ elemzése során a francia aspektusok kihangsúlyozása: a dolgozat egyrészt meghatározza azokat a tényezőket, amelyek Nagy-Britannia és Franciaország eltérő gazdasági struktúrájából erednek. Kiemeli másrészt a két ország eltérő szemléletét a közösség finanszírozásával kapcsolatban. Harmadrészt, mérlegeli a különböző brit és francia forrásokat a kérdés francia oldalának kidomborítása érdekében, valamint az ország kötelezettségeit és érdekeit a BBQ egyeztetése és megoldása során.

Szerkezeti szempontból a disszertáció a Bevezetésen, a Következtetéseken, a Zárszón és a Mellékleteken kívül hat fő fejezetre tagolódik.

Az elméleti háttérrel áttekintő fejezet azt kutatja, hogy az egyes iskolák miként vélekednek az integráció és a közös költségvetés kapcsolatáról, valamint a nettó befizetői és haszonélvezői pozíciókról. A második (számozását tekintve a 3.) fejezet a saját források rendszerének elemzésével foglalkozik. Az első részében annak kialakulását, másodikban pedig jövőjének alakulását elemzem, mivel a brit visszatérítés 1984 óta szoros és elválaszthatatlan kapcsolatban van a költségvetés szerkezetével, valamint a tagállamok közötti „redisztribúció” rendszerével. A kutatás során az a következtetés került megerősítésre, hogy nincs egy, minden szempontból ideális jelölt a jelenleg a szakirodalomban tárgyalt lehetséges új adónemek között.⁴ Értelem szerint a költségvetés bevételi oldalának reformja nem hagyhatja érintetlenül a brit visszatérítés kérdését.

A BBQ szerződésekből eredő alapjainak tanulmányozásának keretében a következő fejezet a Római szerződés és az 1970. évi tanácsi döntés vonatkozó cikkeit elemzi, amelyek alapján létrejött a nettó befizetők és kedvezményezettek jelenségét kialakító sajátforrás-rendszer. Bár a BBQ nem közvetlenül eredeztethető a Római szerződésből, a szerződés rendelkezései, illetve azok következményei többek közt a mezőgazdasági kérdésnek köszönhetően hozzájárultak a BBQ kialakulásához. A fejezet azt vizsgálja, hogy milyen mértékben járult hozzá a BBQ kialakulásához az, hogy az Egyesült Királyság az európai integrációtól való korai elhatárolódása (be nem kapcsolódása a folyamat érdemi részébe) miatt a későn érkezők kedvezőtlen helyzetébe kényszerült. A dolgozat ezen része értékeli, hogy mennyiben jelentett előnyt Franciaországnak, hogy az EK struktúrák kialakulásakor a francia érdekeknek megfelelően befolyásolhatta a folyamatot (ami a BBQ kérdését alapvetően meghatározta).

Annak felvázolása után, hogy Nagy-Britannia kései csatlakozásának okán képtelen volt befolyásolni a közösség struktúráját, a következő fejezet a brit sajátosságokat, valamint a brit és közösségi

⁴ Egy esetleges kiválasztásban a politikai és diplomáciai alkufolyamatok fognak meghatározó erővel bírni.

struktúrában rejlő különbségeket vizsgálja. A brit sajátosságok ún. puha elemeinek (soft elements) (speciális kapcsolat, szuverenitás) áttekintése után a fejezet második részében a BBQ fejlődésben vezető szerepet játszó két fő tényezőt vizsgálom (mezőgazdaság, nemzetközösségi tényező). Az Egyesült Királyságban - az erős francia hatásra formálódó - teljesen eltérő közösségi modellhez képest igen eltérő mezőgazdasági struktúra alakult ki. A BBQ kérdésében meghatározó szerepet játszó másik tényező a szigetország kapcsolata a Nemzetközösség országaival. Nagy-Britannia gazdaságának hagyományos nyitottsága egyrészt a mezőgazdasági szektor jelentéktelenné válásához járult hozzá, másrészt a Nemzetközösségből származó import hagyományosan nagy volumene számottevően befolyásolta az ország vám formájában való költségvetési befizetésének mértékét.

Az utolsó két fejezet a BBQ fokozatos, step by step diplomáciáját elemzi 1973 és 2007 között, az 1979 utáni thatcheri időszakot állítva középpontba. A britek a túlfizetés problémájának megoldását a bevételek és kiadások diverzifikálásától (költségvetési reform) vagy új közösségi politikák bevezetésétől várták. Mivel ezek az elvárások nem teljesültek, az Egyesült Királyság a helyzetet elfogadhatatlannak minősítette, és ragaszkodott a „túlzott nettó hozzájárulás” korrekciójához. A visszatérítést Nagy-Britannia első ízben közvetlenül a csatlakozását követően, a Wilson-kormány idején, 1974-ben követelte. A BBQ e korai stádiumában a hangsúly a bruttó hozzájáruláson (a közösségi költségvetésbe befizetett összegeken) és nem a nettó hozzájáruláson (befizetett és visszakapott összegek különbségén) volt, bár a probléma lényegi részét ez utóbbi jelentette. A kérdés azonban két ok miatt sem tűnt érdekminek: először is a szigetország politikusai arra számítottak, hogy a probléma 1980 előtt, vagyis a saját források teljes rendszerének kialakításáig nem jelentkezik szignifikánsan. Másrészt a csatlakozás feltételeinek újratárgyalását a többi tagállam a Munkáspárt politikai belügyének tekintette, amely csupán egy „kozmetikai megoldást” igényelt. Ennek megfelelően megállapodás született a visszatérítés finanszírozási mechanizmusáról, melyet 1975 márciusában be is vezettek. A teljesítendő feltételek összetettsége miatt azonban az Egyesült Királyság soha nem részesedett az e mechanizmus alapján járó visszatérítésből. A BBQ második stádiuma 1978-ban, Callaghan miniszterelnöksége idején, Thatcher hatalomra lépése előtt egy évvel kezdődött. Az első szakasszal szemben ezúttal a tárgyalások középpontjában a teljes probléma és nem csupán a brit bruttó hozzájárulás állt, céljuk pedig egy valós visszatérítés kiharcolása volt az Nagy-Britannia számára. Kemény vitákat követően 1980. május 30-án a Brüsszeli megállapodás az Egyesült Királyság számára rögzítette az 1980-ra és 1981-re vonatkozó visszatérítéseket. A megállapodás technikai szinten (a gyakorlatban) azt jelentette, hogy a visszatérítést a közösségi költségvetésből annak az évnek a végén kell a szigetország számára kiutalni, amelyre a visszatérítés vonatkozik. A brit fél számára ez utóbbi feltétel elfogadható volt, mivel a Brüsszeli megállapodás értelmében az Egyesült Királyságnak a pénzügyi évét (március 31-ét) megelőzően kellett a visszafizetés nagyobb részét megkapnia. A Brüsszeli megállapodás egyúttal felhatalmazta a Tanácsot a probléma tartós megoldására történő javaslat elkészítésével, amely az EK költségvetésének reformjával és a KAP reformján keresztüli agrárkiadások csökkentésével járt volna. A javaslat elkészítésének

kudarca az eseti visszatérítés meghosszabbításához vezetett (1980 és 1983 között). A Thatcher-kormány Fontainebleau-ban sikerrel zárult tárgyalásainak célja éppen az volt, hogy az átmeneti kifizetések problémáját állandó évenkénti kifizetések bevezetésével rendezzék. Végül az utolsó fejezet tovább viszi a BBQ step-by step diplomáciájának kutatását a 2007-2013-as pénzügyi perspektíva előkészítésének finiséig.

A disszertáció több eltérő típusú **forrás** felhasználásával készült. Több alkalommal kerestem fel a cambridge-i Churchill College Churchill-archívumát, ahol Thatcher dokumentumokat (Thatcher papers) őrzik. Az említett iratok a harmincéves titkosítás miatt kutatási és tudományos célra nem hozzáférhetőek egyelőre, ugyanakkor felhasználhattam Thatcher beszédeit, kapcsolódó cikkeket stb. tartalmazó CD ROM-ot, amelyek értékes elsődleges forrást jelentettek számomra. Mindemellett alkalom volt több interjút is készíteni francia, magyar és brit szakértőkkel a dolgot egyes aspektusaival kapcsolatosan.

A harmincéves titkosítás jelentette korlátokon túl bizonyos információk szintén nem álltak rendelkezésre, így például a miniszterelnök és a pénzügyminiszter szóban lezajlott beszélgetéseinek dokumentációja sem. Ezeknek értelemszerűen nincs fennmaradt írásos lenyomata. Szintén nehezítette az elsődleges források felkutatását, hogy a BBQ kérdéssel összefüggő érdemi tárgyalássorozat és alkufolyamat államfők és kormányok között zajlott, így az egyeztetések zömmel zárt ajtók mögött történtek. A Tanács szintén zárt (külsősök számára nem publikus) működéséből adódóan a memoárok, önéletrajzok az információgyűjtésben központi szerepet kaptak. Thatcher önéletrajza kellő áttekintést adott az események brit szemszögből történő elemzéséhez, amelyet a többi brit kulcsszereplő véleménye, helyzetleírása egészít ki. Mitterand emlékiratok hátrahagyása nélkül hunyt el hirtelen, ezért nem volt lehetőség a kérdéssel kapcsolatos véleményének közvetlen feldolgozására. Az elnök tanácsadójától, Jacques Attalától származó memoárok (Verbatim) ugyanakkor nagyszerű áttekintést adnak a BBQ francia oldali eseményeiről. A francia források kiegészítéseképpen alkalom volt interjúkat is készíteni a Nemzetgyűlés és Szenátus uniós bizottságának korábbi tanácsadóival. Fel tudtam használni a bizottság archívumát, valamint a francia Sciences Po dokumentum gyűjteményét is. Az elsődleges források mellett számos másodlagos forrásból is merítettem, amelyek hasznos külső elemzések formájában segítettek a disszertáció elkészültét.

3 AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI, MEGÁLLAPÍTÁSOK

Jelen fejezet a magyar és a nemzetközi szakirodalomra támaszkodó, a szerző által elvégzett önálló kutatás érdemi megállapításait tartalmazza fejezeti bontásban.

A több perspektívából végzett **kutatás azt igazolta**, hogy a brit költségvetési visszatérítés egy olyan unikális jelenség, ami Nagy Britannia történelmi, társadalmi, gazdasági és politikai egyediségére alapozva, csak az adott nemzetközi politikai helyzetben alakulhatott ki és betonozódhatott bele az EK rendszerébe egy step-by-step diplomácia eredményeképpen. A végeredmény eléréséhez nélkülözhetetlenek voltak a francia-angol viszonyrendszer, a thatcheri asszetivitás és az EK akkori pénzügyi helyzete.

MEGÁLLAPÍTÁS: A KÖZÖSSÉGI KÖLTSÉGVETÉS ÉS A KÖLTSÉGVETÉSI POZÍCIÓK AZ ELMÉLETI ISKOLÁK FÉNYÉBEN

- 1) A liberális integráció elméleti iskola szabad tényezőáramlásra és a kereskedelmi akadályok lebontására helyezi a fókuszot. Az EK korai integrációs fázisában csak fenntartásokkal lehet elfogadni a szabad tényezőáramlás megvalósulását, hiszen az akkori körülmények között ez jószerivel csak a kereskedelemre alkalmassá tehető termékek nemzetközi cseréjét jelentette. A szabad kereskedelem útjában álló akadályok lebontásának nem volt elemi feltétele a közös költségvetés, így nem beszélhetünk redisztribúciós funkcióról és így nettó befizetői és haszonélvezői pozíciókról sem. Az európai integráció kezdeti fázisában résztvevő alapító tagországok fejlettségi szintje összemérhető volt egymással, így a tényezőáramlás előtt magasodó akadályok lebontása nem okozott jelentősebb gondot, és asszimetriát. Pontosan a szabadkereskedelemben résztvevő különböző fejlettségi szintű entitások közötti potenciálisan kialakuló asszimetriák azok, amik életre hívták a kompenzáció eszközrendszerét. Az európai integráció hajnalán ugyan létezett már a közösségi költségvetés és annak egyfajta fogalmi rendszere, de a tagállamok közötti kompenzációs szerepe elenyésző volt. A nettó befizető és nettó haszonélvezői fogalmak tehát nem magyarázhatók a klasszikus liberális iskola integrációs felfogásából, hiszen a kiegyenlítő kompenzációs mechanizmusokat nem feltételezi a hasonló fejlettségi szintű aktorok közötti szabadkereskedelem megvalósulása. Az egyensúly definíció szerint és automatikusan alakul ki.
- 2) A dirigista elmélet sarókköve - a szabályozás - valamint a közös intézmények és működésmódok kialakítása során nem a költségvetési redisztribúció, hanem sokkal inkább a nemzetközi szervezet működésiköltségeinek előteremtése volt a jellemző. Ennek következtében a nettó befizetői és haszonélvezői pozíciók, mint a befizetések és a juttatások különbségén alapuló fogalmak nem értel-

mezhetőek igazán. A regulációs elmélet - pozitív integrációs eleme kapcsán - tehát feltételezi egyfajta „integrációs költségvetés” létrehozását, de annak újraosztó és kiegyenlítő hatása nem jellemző.

- 3) A Mitrany-féle „túlcordulás” vagy „spill over” hatására az integráció az egyes funkcionális területeken keresztüli tovaterjedésével egyre jobban elmélyül és kiszélesedik. Mindeközben az államok egyre kevésbé képesek hatékonyan ellátni bizonyos alapfeladataikat a változó nemzetközi rendszerben. Ennek következményeként politikai, társadalmi, gazdasági, szabályozó, és egyéb feladatai ellátásának egy részét egyel magasabb szintre, a nemzetközi integráció szintjére transzferálhatják. A funkcionista elmélet egyfajta előszobáját jelenti elméleti vonatkozásban a redisztribúciós feladatokat ellátó költségvetésnek (és így a nettó haszonélvező és befizetői pozícióknak), hiszen explicit módon nem jelenik meg a közös költségvetés újraosztó funkciója, ugyanakkor a szektorális együttműködés feltételez bizonyos transzfereket a gazdasági konvergencia magvalósítása érdekében.
- 4) Bár csak, mint következmény jelentkezik a föderalista nézetekben a közös költségvetés, és nem alkotja az elmélet gerincét, de a föderáció megkerülhetetlenné teszi a redisztribúciót és a különböző transzfereket. Már nem csak parciálisan, a nemzetközi intézményrendszer működési finanszírozásának vonatkozásában értelmezik a költségvetési kérdést, hanem annak teljességében, így kialakul a nettó befizetői és haszonélvezői pozíció.
- 5) Bár a nemzeti és főleg a közösségi költségvetés nem jelenik meg exponált módon az interdependencia elméletben, de az európai többszereplős játékoknak egyfelől konkrét résztvevői is a közös költségvetésből finanszírozott európai intézmények, másfelől pedig ezek aktív szerepvállalással alakították a BBQ történetét.
- 6) Az institucionalizmus elméleti állásfoglalása szerint a kooperáló országok annak reményében működnek együtt, hogy érdekrendszerüket figyelembe véve magasabb hasznosságú végeredményre vezessen a közreműködésük, mint az önségély alapú magatartásuk. Ez a gyakorlati, és racionalista alapokon nyugvó belátás teszi indokolttá az együttműködést, amely intenzitásának fokozatos növekedésével az integrációs fázisok egyikébe juttatja végül az eredetileg diszperz módon megindult helyi kooperációt. A kooperáció növekedése és az integrációs lépcsőfokok megmászása egy ponton túl nélkülözhetetlenné teszik a különböző transzfereket és az újraosztás mechanizmusát, így végül kialakulhatnak a nettó befizetői és haszonélvezői pozíciók.
- 7) Az európai integráció egy közös költségvetés bevezetése és működtetése nélkül nem érhetne volna el a kívánt célt, így a balassai ötös skálán volt egy PONR (Point of no Return) ahonnan már csak a közös költségvetés meglétén (annak minden „áldásával” és „átkával”) keresztül vezetett az út. Másfelől gazdaságilag is racionális belátni, hogy a különböző fejlettségű, de egységes piacon működő tagállamok rendszere igényli a költségvetési redisztribúciót. Az egységes piac a munkatermelékenység kiegyenlítéséhez a keresleti volumenek összeadódásához és a vásárlóerő konvergenciájához is vezet.

MEGÁLLAPÍTÁS: A SAJÁT FORRÁSOK RENDSZERE

- 8) Mind a bevételek, mind a kiadások struktúrája és aránya jelentősen eltérő hatást gyakorolt az egyes tagállamok gazdaságára. Egyesek helyzete kedvezőbb volt, mint társaiké, mivel az EK költségvetési rendszere jobban igazodott a gazdaságukhoz. Általános szabályként megállapítható, hogy a jelentős agrárágazattal bíró, számottevő volumenű mezőgazdasági terméket exportáló, KAP kedvezményezett tagállamok az EK költségvetésének nettó kedvezményezettjei voltak. Ugyanakkor a közösség azon tagjai, amelyekre az agrárágazat kis súlya és számottevő élelmiszerimport jellemző, általában nettó befizetők lettek.
- 9) A saját források intézménye olyan algoritmust teremtett, ami belekódolta a rendszerbe a közösségen belüli egyenlőtlenséget és az újraelosztás fogalmát, emellett kialakította azokat az intézményes csatornákat is, amelyeken keresztül a közösségi alapelvek megvalósulhattak. A különféle közösségi politikák ugyanakkor közös jellemzőkkel rendelkező országok számára készültek. Amikor a kevésbé hasonló sajátossággal bíró Nagy-Britannia a felvételét kérte, világossá vált, hogy ezek a politikák egy eltérő szocio-ökonómiai összetételű államnak nem felelnek meg.
- 10) Az európai integráció következtében már „fellazult héjjú” biliárdgolyókként viselkedő tagállamok nem kívánnak megválni közvetlen EU költségvetési befolyásuktól, vagyis nem akarják az EU költségvetést kizárólag a saját források rendszerére átállítani. Ez egyfelől legitimitást, önállóságot adna az EU-nak, valamint közelebbi, transzparenssebb kapcsolatot alakítana ki az Unió és az állampolgárai között, ugyanakkor jelentősen csökkentené a tagállami befolyást a költségvetési rezsimben. Egy esetleges átállás (egy tisztán saját forrásokra alapozott költségvetési rendszerre) a tagállamok költségvetési eszközrendszerét a költségvetés elfogadási folyamatra (elfogadás, módosítási javaslat, stb.) valamint a bevételi tételek beszedésére korlátozná. (Az EU nem tart fenn erre helyi intézményrendszert, hanem tagállamokhoz outsource-olja azt.)
- 11) A tisztán saját forrásokra történő átállás a tagállami érdekek szövetében a „vezető szálakat” is jelentősen átstrukturálná, mivel az 1984-es fontainebleau-i európai csúcs eredménye miatt a brit visszatérítés a jelenlegi áfa befizetés változatlan mértékéhez van kötve. De ettől függetlenül sem képzelhető el olyan strukturális átalakítás, ami ne vonná maga után a brit visszatérítés újratárgyalását.
- 12) A tagállamok a közösségi költségvetést szinte egyöntetűen csak a befizetések és az onnan kapott támogatások vonatkozásában képesek szemlélni. A közösségi logikát előmozdító bizottsági berkekben és egyéb szakmai műhelyekben megfogalmazódott háttér tanulmányokban szereplő lehetséges új saját források között egyelőre nincs optimális jelölt. Nemcsak azért, mert minden szóba jöhető jelölnek megvannak az erős és gyenge pontjai, hanem főleg azért mert a kiválasztásában a végső szó úgyszólván a politikáé, a kompromisszumoké és a package deal-eké lesz, nem pedig a technokrata szakértőké.

- 13) A brit visszatérítés még néhány évre biztosított, hiszen a 7 éves időszakokra történő pénzügyi megállapodások (pénzügyi perspektíva) adott idősakra (7 évre) fixálják a költségvetés sarokszámait és struktúráját is (bevételi és kiadási tételeket beleértve). Ezen felül egy ilyen alapvető finanszírozási átalakítást igen hosszú alkufolyamatnak kell megelőznie.
- 14) A brit visszatérítés akármilyen apropóból és bármilyen körülmények között kerül is majd újratárgyalásra, szinte megoldhatatlan feladat elé állítja majd az akkori brit kormányzatot. Nemcsak azért mert a thacheri érában még fenálló jogos gazdasági és jogi érvek alapjai elerodálódtak, vagy mert nem látszik egyelőre a Vaslédihez hasonló elszántságú és kaliberű államfő, hanem azért is, mert az eddig sem egyszerű európai érdekstruktúra még tovább bonyolódott a sorozatos bővítések folytán. (Feltételezésem szerint ennyi résztvevővel – ceteris paribus - még Margaret Thacher diplomáciája is sikertelen maradt volna.)

MEGÁLLAPÍTÁS: A BBQ NYOMAI A KÖZÖSSÉGI INTEGRÁCIÓ KEZDETI SZAKASZÁBAN

- 15) A magyarázatok és a visszaemlékezések nem egységesek annak vonatkozásában, hogy Nagy-Britannia az integrációs tárgyalásoktól visszalépett vagy kiszorították őt onnan. Egy bizonyos, hogy a szigetország képviselője a többi tagállamnál lényegesen alacsonyabb szintű volt a tárgyalásokon, ami azért kifejezte a téma iránti „elkötelezettségét”. A messinai találkozótól való brit távolmaradás következtében teljes mértékben elvesztette az EK cselekvési programjára gyakorolt befolyását, így a kialakult rendszer sokkal inkább tükrözte a francia és német érdekeket, mint a szigetországiakét. Ki kell hangsúlyoznunk ugyanakkor azt is, hogy Nagy-Britannia a világpiacot és a nemzetköziség országaival fennálló kapcsolatát helyezte előtérbe az európai integrációval szemben. Az EFTA-ból történő kilépés és az EK-ba történő brit jelentkezés gyakorlatilag a rossz döntés utólagos elismeréseként is felfogható, de akkor a francia előny (CAP) már behozhatatlan volt.
- 16) A mezőgazdaság nemzetközi rendszerének kialakításával kapcsolatos brit (Eccles terv: nemzetközi termékmegállapodások és kormányközi konzultatív testület) és kontinentális (erős szupranacionális elemek) versengésre a Spaak-jelentés, majd a Római szerződés tett pontot. A Spaak-jelentés számos alapvető, megválaszolatlan kérdést vetett fel, a Szerződés pedig ezekre nem szolgáltat megfelelő és részletes válaszokkal. A Spaak-jelentés csak meghatározott, szűk termékkörökre bevezetendő piaci mechanizmusokat vetített előre, amelyeket az érintett termékek egyedi problémái, illetve az adott terméket termelők bevételei indokoltak. Figyelmeztetett arra is, hogy kerülni kell a külső országoktól védett, irreális árszínvonalú nagy belső kereskedelmi övezet létrehozását. A tagállamok a tárgyalások során nem voltak bizonyosak abban, hogy a Szerződés joghatályát a mezőgazdaságra is ki kívánják-e terjeszteni, vagy sem. Nem meglepő, hogy az végül Franciaország követelése nyomán kapott helyet a Szerződésben, amikor a szigetországnak még nem volt beleszólása.

- 17) Maga a Római szerződés csupán egy igen vázlatos keretrendszert biztosított egy olyan összetett politika szabályozására, mint a KAP. A részletek kidolgozása nélkül átfogó célkitűzéseket és általános eszközöket rögzített. Ez a "hanyagság/nagyvonalúság" vált nyilvánvalóvá a saját források rendszerének bevezetését követően, amikor a KAP a közösségi költségvetés mintegy kétharmadát tette már ki. (A KAP részesedése a közösségi költségvetésből az 1960-as évek második felében rohamosan növekedett, 86.9%-os tetőpontját 1970-ben érte el.) Ez a képlékeny keretrendszer kitűnő lehetőséget jelentett Franciaország számára ahhoz, hogy a szigetország távollétében saját nemzeti érdekét érvényesítse a közösségen belül. Franciaország további fontos előnyre tett szert azon követelése nyomán, hogy a Szerződés joghatósága a tagállamok kontinensen kívüli területeire is kiterjedjen. Nagy-Britanniát EK csatlakozását követően, mint később csatlakozó tagállam kezelték a többiek, és ebből a pozíciójából számtalan hátránya származott.
- 18) A tagállamok és a Bizottság tisztában voltak a közös agrárpolitikát érintő fő problémákkal és veszélyekkel. Ezek döntő többsége, így a közösségen kívüli országokkal (a BBQ esetében a Nemzetközösség tagjaival) való kapcsolat, az ártámogatás vagy a többlettermelés (a BBQ esetében az a teher, amelyet a KAP az EK költségvetésére és a nem agrárorientált tagállamok gazdaságára ró) helyet kapott a Bizottság által a stresszi konferenciát követően közzétett jelentésben. A jelentés azért fontos, mert azt bizonyítja, hogy az EK már a KAP születésekor is tisztában volt a későbbi lehetséges problémákkal. A BBQ gyökerei legalább idáig, 1957-re és 1958-ra vezethetők vissza

MEGÁLLAPÍTÁS: A BBQ GYÖKEREI A BRIT SAJÁTOSSÁGOKBAN

- 19) A brit-amerikai kapcsolatrendszer belső struktúrája egyensúlya fokozatosan megváltozott, átbillent. Az eredetileg brit súlypontú kapcsolat később paritásossá, majd a végén egyértelműen amerikai súlypontúvá vált. (Ezt az átmenetet jól szemléltette a politikai-gazdasági áttekintés)
- 20) Az eredetileg kizárólag brit és amerikai résztvevőkre korlátozott különleges kapcsolat Nagy-Britannia EK csatlakozását követően részlegesen „átörökítődött” az EK-ra. (EK bizonyos értelemben átvette Nagy-Britannia helyét). A különleges kapcsolat – legalábbis annak kereskedelmi aspektusa (intenzív kereskedelem) - a nemzetközösségi kapcsolatrendszerhez hasonlóan megbomlott az EK tagsággal és hozzájárult a BBQ kialakulásához.
- 21) A BBQ vonatkozásában a brit szuverenitás csak közvetett szerepet játszott, megállapítható azonban, hogy „EU inkompatibilitásának” egyik elemzésre érdemes tényezője volt. A kontinens országokban, a nemzetben megtestesülő szuverenitás közösségi szintre történő fokozatos transzfere kevésbé okozott nehézséget, mint a szigetországnak, ahol azt a parlament testesíti meg. Az Egyesült Királyságban kevésbé alakult ki egységes brit nemzettudat, inkább fragmentált walesi, skót, angol, és persze

nem kis mértékben észak-ír nemzettudatról beszélhetünk. A szuverenitás transzfer így érzékenyebben érintette a brit rendszert, mint a kontinentális nemzetállamokét.

- 22) A balassai negyedik integrációs lépcső, az Európai Monetáris Unió megteremtéséhez kapcsolódó közös pénz bevezetésének brit elutasítása (megtartva a brit szuverenitás egyik fontos letéteményesét a font sterlinget) szintén a szuverenitás politikailag érzékeny mivoltának volt köszönhető. Ugyanez állt az angolszász jogtól eltérő EK jog szupremáciájának problematikusabb brit elfogadása mögött.
- 23) Nagy-Britanniának a II. világháború után több választási lehetősége volt, mint a Hatoknak (szabadpiaci vagy protekcionista) a kereskedelmi rendszerének megválasztásának vonatkozásában. Rendelkezésre állt a háború alatt kialakított mezőgazdasági kapacitása, valamint hatalmas flottája ahhoz, hogy helyreállítsa háború előtti kereskedelmi kapcsolatait és hozzáférjen az olcsóbb világpiaci termékekhez. Ugyanakkor már nem számított birodalomnak így később az EK (és a KAP) az egyedüli előremutató lehetőséget jelentette számára, így kénytelen volt az alapmentalitásától, gyakorlatától és érdekeitől eltérő, idegen rendszert elfogadni és adaptálni.
- 24) 1973-ban, a szigetország csatlakozásakor már túl késő volt az EK alapvető szerkezetének megváltoztatásához. A közösségi tagsággal kapcsolatos egyik legfontosabb szempont ugyanakkor éppen az volt, hogy sokkal könnyebb és előnyösebb, ha a EK struktúráját majd belülről változtatja meg Nagy-Britannia.
- 25) A protekcionista KAP átvétele ellenkezett a szigetország hagyományaival és szabadpiaci felfogásával. Ebből kifolyólag alapvetően különböző nézeteket vallottak a franciáktól azzal kapcsolatban, hogy mely agrárrendszer volna az ideális az EK számára. Ez nagyban hozzájárult a francia és brit kormányok közötti nézeteltérésekhez.
- 26) Nagy-Britannia számottevő importfüggősége és nettó importőri státusza az EK többi tagállamához képest súlyos veszteségeket okozott a brit költségvetésnek, mivel a vámok saját forrásként a közösségi költségvetést gyarapították, miközben az importált mezőgazdasági termékek az országban kerültek fogyasztásra. Másrészt a szigetország a közösségi átlaghoz képest parányi, viszont annál hatékonyabb agrárágazattal rendelkezett. Ebből adódóan az EK költségvetéséből számára kifizethető összegek a többi tagállamhoz képest arányosan kisebbek voltak. Az említett tények a thatcheri érvelés legfontosabb elemeit alkották a BBQ ideje alatt.
- 27) A csatlakozási tárgyalások során a Nemzetközösség kérdése legalább az alábbi három szempontból érdekes volt:
 - Elsősorban azért, mert a volt gyarmatok nagyban függtek a termékeiket befogadó brit piactól. Ebből adódóan a szigetország csatlakozásával és a KAP rendszer átvételével jelentős kár érte őket.

- Másodsor, liberális kereskedelemfilozófiája és gazdagságának nyitottsága miatt a szigetországnak olcsó nyersanyagokra volt szüksége. Különösen mezőgazdasági termékeket igényelt kedvezőtlen éghajlata az ágazaton belüli viszonylagos lemaradása miatt.
- Harmadszor: Nagy-Britannia és a Nemzetközösség erős kulturális és történelmi szálakkal kötődött egymáshoz.

28) A brit tagság kezdetének és az 1980-as évek közepének összehasonlítása jól érzékelteti a szigetország gazdasági nyitottságát és annak valós mértékét. Bár Nagy-Britannia kereskedelmi orientációja tagsága első évtizede alatt lényegesen megváltozott a vámunió kereskedelem eltérítő hatása miatt, gazdasága a többi tagállamnál továbbra is nyitottabb maradt, ami tagsága során komoly problémákkal járt.

29) Franciaország akkori gyarmatait tekintve kedvezőbb helyzetben volt. Elsősorban azért, mert Franciaország alapító országgént a többi alapítóra nyomást gyakorolva a saját korábbi gyarmatai számára kijárta a társult ország státuszt. Efféle együttműködésbe a volt brit gyarmatok nem voltak bevonhatók a szigetország két felvételi kérelmének hatására sem. Csatlakozását követően is még további két évig volt kénytelen lobbizni Nagy-Britannia, mire a volt ázsiai gyarmatok kivételével a Nemzetközösség tagjai is ugyanilyen státuszhoz jutottak. Másrészt a francia gazdaság kisebb mértékben függött a (főként mezőgazdasági) behozataltól, mint a brit.

A szerző kifejezett szándéka tovább folytatni a kutatást, kiterjesztve azt a jelenlegi pénzügyi perspektívát követő időszakra is. A 2014-gyel kezdődő időszak várhatóan a költségvetési (nettó befizetői és haszonélvezői) pozíciók még hangsúlyosabb előtérbe kerülését eredményezi majd, ami kihívást fog intézni a még meglévő brit visszatérítés intézményéhez. Erre az időpontra fog esni a primer forrásként jelenleg nem hozzáférhető dokumentumok 30 éves titkosítási időszakának vége is. E két tényező eredőjeként a téma beható további kutatása mindenképpen indokolt.

4 FŐBB HIVATKOZÁSOK

Ahogy azt a kutatási módszertan bemutatásánál is összefoglaltam a több éves kutatási időszak alatt jelentős számú, és igen sokféle forrást volt lehetőségem feldolgozni.

Az olyan általános letéti könyvtárak mellett, mint a Széchényi Könyvtár, erősen támaszkodtam a doktori kutatásomnak helyet adó két oktatási intézményem, a Corvinus Egyetem és a University of Cambridge egyetemi könyvtáira. Végül pedig hivatkozom több olyan, kifejezetten szakmai forrásra is, amelyekhez vagy a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézetének Könyvtárán, vagy a Churchill Archives-on, vagy a Francia Nemzetgyűlés és Szenátus Irattárán, vagy pedig a Sciences Po Könyvtárán keresztül férhettem hozzá.

Az elsődleges források között szerepelnek monográfiák, memoárok, valamint több mint féltucat interjú. A másodlagos források típusukat tekintve rendkívül sokfélék. Szép számmal vannak köztük az EK-val, EU-val általánosan foglalkozó alpművek, de ezeket bőven meghaladja azon szerzőknek a művei, akik a BBQ-val mint speciális szakterülettel, vagy annak egy-egy részterületével (mezőgazdaság, kereskedelmi kapcsolatok, brit szuverenitás, nemzetközösség, stb.), kapcsolódó témájával foglalkoznak. Szintén a másodlagos források között szerepelnek azok az integrációelmélet szempontjából releváns szerzők művei, amelyeket vagy konkrétan valamelyik, a disszertációm témájából nélkülözhetetlen iskola képviselői vagy ezen iskolák átfogó elemzését nyújtják. Az leíró tanulmányokat adatok, számok elemzésével kívántam kiegészíteni, ennek keretében vettem igénybe EU-s statisztikákat (általában az EUROSTAT), vagy valamelyik konkrét szerző számait, táblázatait (eredetiben átvéve, vagy azok alapján saját ábrákat készítve). Végül a disszertáció megírásához főleg az aktualitásokra koncentráló újságcikkeket használtam fel, amelyeket az interneten elérhető több tucat tematikus honlap (ezeknek csak főoldalait szerepeltetem hivatkozásképp) tényanyagával és egyéb, csak könyvtárakban elérhető audiovizuális eszközzel egészítettem ki (video kazetta, vagy archív anyagok CD-je, DVD-je egészítettem ki.)

- Angel, Benjamin és Lafitte, Jacques [1998]: *L'Europe. Petite histoire d'une grande idee*. Decouvertes Gallimard Historie. Gallimard
- Attali, Jacques [1993]: *Verbatim I. 1981-1986*. Fayard. Paris
- Balázs Péter [1996]: *Az Európai Unió külkapcsolatai és Magyarország*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest
- Bécsy Etelka [2000]: *EU+PÉNZ+TÁR. A magyar európai uniós csatlakozás költségvetési szemmel (VI. rész)*. Pénzügyi Szemle 2000. 11-12. szám
- Bécsy Etelka [2001]: *EU+PÉNZ+TÁR. A magyar európai uniós csatlakozás költségvetési szemmel (IX. rész)*. Pénzügyi Szemle 2001. 5. szám
- Benn, Tony [1989]: *Against the Tide. Diaries*.
- Blahó András [2002]: *Európai integrációs alapismeretek*, Aula Kiadó, Budapest

- Bodin, Jean [1987]: Az államról. Negyedik könyv. Gondolat Kiadó. Budapest
- Booth, Ken [1995]: International Relations Theory Today. Polity Press Oxford
- Brassley, Paul [1997]: Agricultural Economics and the CAP. Blackwell Science. London Bulletin des Communautés européennes, 5/1980
- Butler, D. and Kavanagh, D. [1975]: The British General Election of February 1974
- Butler, Sir Michael [1986]: Europe: more than a continent. Heinemann
- Cairns, Walter [1999]: Introduction to European Union Law-Bevezetés az Európai Unió jogrendszerébe. Co-Nex Könyvkiadó Kft. Budapest
- Clerc, F [1979]: 'Attitudes francaises vis-à-vis de la politique agricole commune' in: M. Tracy and I. Hodac. *Prospects for Agriculture in the European Economic Community*. College of Europe. Brussels
- Commission [1998]: "Agenda 2000. Financing the European Union. Commission report on the operation of the own resource system. Document drawn up on the basis of COM(1998)560". Bulletin of the European Union. Supplement 2/98.
- Comission [1998]: Le financement de l'Union europeenne – Rapport de la Comission sur le fonctionnement du systeme des ressources propres
- Comission [2000/a]: VADE-MECUM budgetaire – Luxemburg 2000
- Comission [2000/b]: Document de travail de la Comission concernant le mode de calcul, le financement, le versement et la budgetisation de la correction des disequilibres budgetaires conformement aux articles 4 et 5 de la Decision du Conseil relative au systeme des ressources propres de l'UE, Bruxelles le 21 septembre 2000
- Commission [1977]: McDougall Report of the Study Group on the Role of public finance in European Integration OO PEC. Lux.
- Commission [1991]: La situation de l'agriculture dans l'Union européenne - Rapport 1990 – Commission européenne 1991, Bruxelles, Luxembourg
- Commission and Eurostat [2003]: "Structures of the taxation systems in the European Union. Data 1995-2001". Luxembourg
- Commission [2000]: VADEMECUM budgétaire – Luxemburg
- Commission [2001]: White paper. European transport policy for 2010: time to decide, COM (2001) 370
- Commission [2004a]: Technical Annex, Financing the European Union – Commission, report on the operation of the own resources system, Volume II. Brussels, 14.7.2004
- Commission [2004b]: Financing the European Union – Commission report on the operation of the own resources system, Volume II. Brussels, 14.7.2004
- Commission [2004c]: Répartition des dépenses opérationnelles de l'UE par État membre en 2003 – Commission européenne, Budget septembre 2004
- Commission [2004d]: Proposal for a Council decision on the system of the European Communities' own resources Proposal for a Council regulation on the implementing measures for the correction of budgetary imbalances COM(2004) 501 final/2, Brussels,
- Commission [2007a]: Felkészülés a KAP-reform „állapotfelmérésére” – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel 20.11.2007 COM (2007) 722 végleges
- Commission [2007b]: EU budget - financial report 2006, European Commission 2007
- Community Budget [1997]: The Facts in Figures. Office for Publications of the European Communities. Luxembourg
- Commission of the European Communities [1958]. COM (58). Part B. Brussels

- Cosgrave, P. [1985]: *Thatcher: the First Term*
- Council [1994]: *Decision du Conseil du 31 octobre 1994 relative au système des ressources propres de Communautés européennes (94/728/CE, Euratom)*
- Council [2000a]: *Decision du Conseil du 29 septembre 2000 relative au système des ressources propres des Communautés européennes (2000/597/CE, Euratom)*
- Council [2000b]: *Document de travail de la Commission concernant le mode de calcul, le financement, le versement et la budgétisation de la correction des déséquilibres budgétaires conformément aux articles 4 et 5 de la Décision du Conseil relative au système des ressources propres de l'UE, Bruxelles le 21 septembre 2000*
- Craig, Paul és De Burca, Grainne [1998]: *EU Law. Text Cases and Materials*. Oxford University Press. Oxford
- Craig, Paul és De Burca, Grainne [1999]: *The Evolution of EU Law*. Oxford University Press. Oxford
- Critchley, Julian [1982]: *The Times*, 21 June 1982
- de la Serre, Françoise [1987]: *La Grande-Bretagne et la Communauté européenne*. Presses Universitaires de France
- de la Serre, Françoise [1990]: *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945*. Presses de la fondation nationale des sciences politiques. France
- Denton, Geoffrey [1984]: 'Re-Structuring the EC Budget: Implication of the Fontainebleau Agreement'. *Journal of Common Market Studies*, Volume XXIII. No. 2. December 1984
- Diran, Desmond: *The Government and Politics of the EU*
- ECE/FAO [1954] *European Agriculture: A Statement of Problems*. Geneva
- Fennell, Rosemary [1997]: *The Common Agricultural Policy*. Clarendon Press. Oxford
- Foreign Commonwealth Office [1995]: *Britain's Security in a Changing World*. London
- Foreign Commonwealth Office [1995]: *Britain's System of Government*. London
- Foreign Commonwealth Office [1995]: *British Democracy in Action*. London
- Foreign Commonwealth Office [1995]: *Justice and the Law*. London
- Foreign Commonwealth Office [1995]: *Parliamentary Elections in Britain*. London
- Foreign Commonwealth Office [1995]: *Passing Legislation in Britain*. London
- Foster, Nigel [2000]: *EC legislation. 2000-2001*. 11th edition. Blackstone Press Limited. London
- Gálik Zoltán [2005]: *Még a reggelijük is más... Brit nemzeti identitás és külpolitika; In Nemzeti identitás és külpolitika az euroatlanti térségben*. Teleki László Alapítvány, Budapest
- Gardner, Brian [1996]: *European Agriculture, policies, production and trade*. Routledge
- George, Stephen [1994]: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. OUP. 2nd edition
- Gilmour, Ian [1992]: *Dancing with Dogma*. Simon & Schuster. London
- Grant, Wyn [1997]: *The Common Agricultural Policy*. Macmillan Press. London
- Gunnar, Myrdal [1972]: *Érték a társadalomtudományban*, KJK, Budapest
- Hajdú Gyula [1961]: *Nemzetközi jog*. 3. kiadás. Tankönyvkiadó. Budapest
- Halm Tamás, Kőrösi István et al [1996]: *Európáról a katedrán*. Euro Info Service
- Harris, et al [1983]: *The Food and Farm Policies of the European Community*. John Wiley & Sons. Chichester
- Heath, Edward [1988]: *The Course of My Life, My Autobiography*. Hodder and Stoughton. London

- Hennessy, Peter [2000]: *The Prime Minister. The Office and its Holders since 1945*. Allenlane The Penguin Press. London
- Her Majesty's Government [1971]: 'Britain in Europe' July 1971, H.M.S.O., pamphlet
- Herczeg Géza [1989]: *Nemzetközi jog Nemzeti Tankönyvkiadó*. Budapest
- Hetényi Géza et al: *Az EU költségvetésének felépítése és bevételei II. Változó világ*. 35. szám
- Hill, Richard [1999]: *Mi, európaiak*. Geomédia Szakkönyvek. Budapest
- Hoffmann, Stanley [1966]: *Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-state and the Case of Western Europe*. Daedalus. London
- Horváth Jenő [1997]: *Az európai integráció története napról napra 1945-1995*. Kronológia. Budapest
- Howe, Geoffrey [1993]: 'The triumph and tragedy of the Thatcher years' in: *Weekend Financial Times* 24 October 1993
- Howe, Geoffrey [1994]: *Conflict of Loyalty*. MacMillan. London
- Inotai András, [2004]: *Az Európai Unió költségvetése és Magyarország: elvárások, érdekek. Hazai teendők és befolyásolási lehetőségek*, in: *EU-költségvetés 2007-2013: érdekek és álláspontok*, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Szemlér T. (szerk.), 2004
- Iván Gábor [2005]: *Az Európai Unió költségvetése a Közösségi politikák tükrében*. Ph.D. Értekezés. Budapest
- Jenkins, Roy [1983]: 'Britain and Europe: Ten Years of Community Membership' in: *International Affairs*. The Royal Institute of International Affairs. Volume 59 Number 2. Butterworths
- Jenkins, Roy [1989]: *European Diary, 1977-81*, Collins
- Jenkins, Roy [1991]: *A Life at the Centre*. Pan Books in association with Macmillan. London
- Jowell, R. and Hoinville, G. (eds) [1976]: 'The Final Four Years: From Opposition to Endorsement' in: *Britain Into Europe: public opinion and the EEC 1961-75*
- Kecskés László [1996]: *Európajog, jogharmonizáció*
- Kelsen, Hans [1920]: *Das Problem der Souverenität und die Theorie des Völkerrechts. Beitrag zu einem reinen Rechtslehre*. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Tübingen
- Kende Tamás et al [1995]: *Európai közjog és politika*. Osiris-Századvég. Budapest
- Kennedy, Paul [1992]: *A nagyhatalmak tündöklése és bukása*. Akadémiai Kiadó. Budapest
- Kindelberger, Ch. P. [1966]: *European Integration and the International Cooperation*, *Columbia Journal of World Business*, Volume I., No. 1
- Kiss J. László [1994]: *A szuverenitás változó normái és fejlődése a nemzetközi kapcsolatokban* in *Bigis papers* 2. Budapest
- Kiss J. László [1997]: 'A nemzetközi rendszer modernizációja' in: *Külpolitika*. II évfolyam 4. szám
- Kiss J. László [2003]: *Globalizálódás és külpolitika*. *Nemzetközi rendszer és elmélet az ezredfordulón*. Teleki László Alapítvány. Budapest
- Kissinger, Henry [1996]: *Diplomácia*. Panem-McGraw-Hill-Grafo. Budapest
- Knudsen, O. and Nash, J. [1990]: *Redefining the Role of Government in Agriculture for the 1990s*. World Bank. Washington DC
- Krause, L. B. [1968]: *European Economic Integration and the United States*. Washington DC
- Laffineur, Marc-Vinçon, Serge [2004]: *Rapport au premier ministre sur les perspectives financières européennes 2007-2013*, février 2004

- Langes, H. [1994]: "Report for the Committee of Budgets on the System of Own resources in the European Union". European Parliament Working Documents. A3-0228/94.
- Lawson, Nigel [1992]: The View from No. 11. Bantam Press. London
- Lodge, J. [1989]: 'The new dynamics of EC integration in the 1980s' in: The European Community and the Challenge of the Future
- Lord Carrington [1988]: Reflect on Things Past. Collins. London
- Lőrincné Istvánffy Hajna [1996]: Pénzügyek Európában. Múlt, jelen, jövő. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest
- Mazey, S. and Richardson, J [1993]: Pressure groups and lobbying in the EC. In: Lodge
- Miniszterelnöki Hivatal európai uniós hírlevele [2005]: 2005. december 21.
- Mitrany, David [1966]: A Working Peace System. Quadrangle. Chicago
- MTA Politikai Tudományok Intézete [1995]: Szuverenitás-nemzetállam-integráció. Budapest
- MTI [2005]: UK rebate and CAP, or "why 5 per cent gets 40 per cent", 18 July 2005
- Neisser H. [1995]: Szuverenitás- - együttes döntés – föderalizmus. Juristische Blatter, 1994. november 11-i szám, Magyar Jog
- Nye, Joseph and Keohane, Robert [1977]: Power of Interdependence. Little Brown. Boston
- OECD [2000]: "The size and role of automatic fiscal stabilizers in the 1990s and beyond". Economics Department working papers. n°230. ECO/WKP(2000)3
- OEEC [1956]: Agricultural Policies in Europe and North America: First Report of the Ministerial Committee for Agricultural and Food. Paris
- OEEC [1957]: Agricultural Policies in Europe and North America: Price and Income Policies - Second Report of the Ministerial Committee for Agricultural and Food. Paris
- Origo [2005]: Üzleti Negyed, EU-büdzsè: kérdõjelek Blair kudarca után, 11 November
- Palánkai Tibor [1995]: 'The Convention of Lome' in: Európa Zsebkönyvek: The European Union and Hungary. Hans Siedel Alapítvány és Euration Alapítvány. Budapest
- Palánkai Tibor, [1999]: Magyarország integrációérettsége. Az integráció mérésének néhány kérdése. Ezredforduló, 1999, 3. sz.
- Palánkai Tibor, [2001, 2004]: Az európai integráció gazdaságtana, Aula Kiadó, Budapest
- Palánkai Tibor, [2002a]: Kutatások az integrációérettség témakörébõl, Európai Tükör, Műhelytanulmányok, 86. sz., 2002
- Palánkai Tibor, [2002b]: Pénzügyi integráció az Európai Unióban, in: Blahó András (szerk.): Európai integrációs alapismeretek, Aula Kiadó, 2002
- Parliament [2005a]: Európai Tanács 2005. december 15-16. Elnöki beszéd, Josep Borrel Fontelles. Az elnökség következtetései.
- Parliament [2005b]: History of the Communities' revenue, Working Document No.1 on the European Communities' own resources (Rapporteur: Alain Lamassoure) – Committee on Budgets, 27 January 2005
- Parliament [2005c]: The current Own resources system – Problems and Shortcomings, Working Document No.2 on the European Communities' own resources (Rapporteur: Alain Lamassoure) – Committee on Budgets, 27 January 2005
- Parliament [2005d]: Scenarios for the future, Working Document No.3 on the European Communities' own resources (Rapporteur: Alain Lamassoure) – Committee on Budgets, 27 January 2005

- Parsche, R, Steinherr, M. and S. Waller [1996]: "Quantifizierung der Mehrwertsteuerbemessungsgrundlage für ausgewählte EU-Länder als makroökonomischer Clearing-Ansatz im Rahmen der Ursprungslandregelung". Ifo Institut für Wirtschaftsforschung, München.
- Pimlott, Ben [1992]: Harold Wilson. HarperCollins. London
- Pogátsa Zoltán: Az uniós költségvetés és a magyar álláspont. <http://europeum.org.hu>
- Politique étrangère [1980]: Le problème de la contribution britannique au budget de la Communauté no 2
- Rapcsák János [1994]: „A függetlenség ára”, gondolatok a brit szuverenitás értelmezéséről in Bigis közlemények 2. Budapest
- Ritson, Christopher and Harvey, David (eds) [1991]: The Common Agricultural Policy and the World Economy. CAB International. Wallingford
- RLG [2008]: CAP in 27 EU Member States, Implementation and Vision of Common Agricultural Policy – Raad Landelijk Gebied <http://www.rlg.nl/cap/analysis.html#08>
- Röpke, Wilhelm [1959]: International Order and Economic Integration, Dordrecht
- Ruano, Lorena [1999]: ‘Elites, public opinion and pressure groups: the British position in agriculture during negotiations for accession to the EC, 1961-1975’ in: Journal of European Integration History. Volume 5. Number 1
- Salmon, Trevor and William, Sir Nicoll (eds) [1997]: Building European Union. Manchester University Press. Manchester
- Sályi Tamás [2005]: Britannia ante portas. Brit dilemmák a nyugat.európai integrációval kapcsolatban – 1945-73 in Magyar Szemle. Új folyam. XIV. 7-8-szám. Budapest
- Schmidt C. [1992]: Politikai teológia; Négy fejezet a szuverenitás tanáról: ELTE Jogtudományi Kar. Budapest
- Schumann R. [1991]: Európáért. Pannónia Könyvek. Pécs
- Scruton R. [1983]: A Dictionary of Political Thought; „Sovereignty” címszó; Pan Books. London
- Smith, Julie [1999]: ‘The referendum of 1975’ in: Journal of European Integration History. Volume 5. Number 1
- Soldatos, Pierre [1989]: Le Systeme institutionnel et politique des communautés Européennes dans un monde en mutation. Bruylant. Brüssel
- Somai Miklós [1987]: Az EGK közös költségvetése, különös tekintettel az agrárköltségvetésre. Szakdolgozat, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
- Somai Miklós [2004]: A speciális érdekekkel rendelkező nagy tagállamok álláspontjai, érdekei, javaslatai, in: EU-költségvetés 2007-2013: érdekek és álláspontok, Szemlér T.
- Somai Miklós [2005]: A brit kedvezmény kérdésének kezelése www.vki.hu/somai_miklos
- Somai Miklós [2008]: Köz-gazdaság, 2008/2 Az EU közös agrárpolitikája: hogyan tovább?
- Somai, Miklós [2002]: Az EU korábbi bővülései és a közös költségvetés változásai a bővülések idején – MTA VKI, Budapest 2002. december (kézirat)
- Somai, Miklós [2004]: Speciális érdekekkel rendelkező nagy tagországok álláspontja, érdekei, javaslatai – in: Szemlér Tamás (szerk.): EU-költségvetés 2007-2013: érdekek és álláspontok, pp.96-163.
- Steinberger, Helmut [1987]: Sovereignty. In Rudolf Bernhardt: Enciclopedia of Public International Law. Vol. 10. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law. Amsterdam
- Strasser, Daniel [1991]: The Finances of Europe, The budgetary and Financial Law of the European Communities. Office for Publications of the European Communities. Luxembourg

- Szemlér Tamás [2004a]: szerk.: EU-költségvetés 2007-2013 : érdekek és álláspontok, MTA Világgazdasági Kutatóintézet
- Szemlér Tamás [2004b]: A közös költségvetés nagy nettó befizető országainak érdekei, in: EU-költségvetés 2007-2013 : érdekek és álláspontok, Szemlér T. (szerk.), MTA Világgazdasági Kutatóintézet,
- Szemlér Tamás és Jonas Eriksson [2008]: The EU Budget Review: Mapping the Positions of Member States. Swedish Institute for European Policy Studies. Stockholm
- Szemlér Tamás et al [2007]: Az EU költségvetésének saját forrásai és az aktuális reformjavaslatok. www.vki.hu
- Szentes Tamás [1999]: Világgazdaságtan I., Budapest, Aula,
- Sztlankó Bálint: A nagy zsákmány (Az unió költségvetése) in Magyar Narancs
- Tangermann, Stefan [1980]: National Attitudes to the CAP
- Taylor, Paul [1983]: The Limits of European Integration. Columbia University Press. New York
- Thatcher, Margaret [1993]: The Downing Street Years. HarperCollins Publishers. London
- Thatcher, Margaret [1995]: The Path to Power. Harper Collins Publishers. London
- Tinbergen, Jan [1965]: International Economic Integration. Elsevier. Amsterdam
- Urwin, W. Derek [1997]: A Political History of Western Europe since 1945. Longman
- Wallace, H. [1977]: National Bulls in the Community China Shop In: H. Wallace, W Wallace, C. Webb: Policy-making in the European Communities. 1. edition. John Wiley and Sons. Chichester
- Walace, W. [1986]: What price independence? Sovereignty and interdependence in British politics International Affairs
- Walace, W. [1991]: Foreign Policy and National identity in the United Kingdom International Affairs
- Wit, R.C.N. and J.M. W. Dings [2002]: Economic incentives to mitigate greenhouse gas emissions from air transport in Europe. Delft
- Wolding, N. and Laundry, P. [1958]: An Encyclopaedia of Parliament. „Sovereign” címszó. Cassel and Company Ltd. London.
- Young, Hugo [1993]: One of Us. Pan. London
- Young, Hugo [1998]: The Blessed Plot. Britain and Europe from Churchill to Blair. Macmillan. London
- Young, John W. [1993]: Britain and European Unity. 1945-1992. Macmillan. London
- Young, John; ‘The Heath Government and the British Entry into the European Community’ in The Heath Government 1970-74, Ball and Seldon (eds)
- Young, S. [1973]: Terms of Entry: Britain’s Negotiations with the EC 1970-1972. London
- ‘La politique étrangère de la France: new look or new deal?’, in: Politique étrangère, 1/1982
- ‘Le problème de la contribution britannique au budget de la Communauté’, in: Politique étrangère, 2/1980
- ‘Orientation pour l’agriculture européenne’, in: Bulletin des Communautés européennes, supplements 1/81 4/81
- ‘The Ten hope its adieu, not au revoir’. The Economist. 30 June 1984

Interviews:

Bebin, Paul: Former chief advisor of the Committee on European Community at the National Assembly of the French Republic

Delannoy, Jean-Pierre: Former advisor on budgetary issues at the Committee on European Community at the National Assembly of the French Republic

Laporte, Jean: Chief advisor of the Senate of the French Republic

Ridley, Andrew: Thatcher paper archivist in Churchill Archives

Smith, Julie: deputy director of the Centre of International Studies, University of Cambridge

Somai Miklós: Senior research fellow at the Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences

Szemlér Tamás: Senior research fellow at the Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences

Other sources:

BBC Video, Thatcher, The Downing Street Years, (BBC ENTERPRISES Ltd.) 1994

The Thatcher Years, part 1 2 BBC 1, 13 October 1993

The CD ROM of Churchill Archives

www.fco.gov.uk

www.europarl.eu.int

www.lib.berkeley.edu/GSSI/eu.html

www.pro.gov.uk

www.hmso.gov.uk

www.defra.gov.uk

etc.

5 A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

A szerző jelenleg a lent felsorolt publikációkkal rendelkezik, melyek az Európai Unióhoz kapcsolódó témát dolgoznak fel, de nem kötődnek a brit költségvetési visszatérítéshez.

Tervben van egy a közeli jövőben megjelentetendő, a brit visszatérítést feldolgozó cikk publikálása az Európa Tükör című lapban, de a Tézisgyűjtemény beadásának napjáig erre vonatkozó igazolást még nem tud mellékelni a szerző a megjelenés nem konkretizált mivolta miatt.

Megjelent publikációk:

Vass Péter [2007]: Napi Gazdaság – Napi Informatika, Hurrá Schengen-érettek vagyunk!, Az informatikai csodafegyverek is csütörtököt mondhatnak. 2007. December, p 8

Vass Péter [2007]: E-Government Melléklet - Computerworld, Cégalapítás három nap alatt, 2007. Február 27. p 27-28

Vass Péter [2007]: Világgazdaság, Schengen – Szirt a hegyen 2007. December 19. p 6